

TEISĖJŲ NEPRIKLAUSOMUMO GARANTIJOS

[...] Vienas iš fundamentalių demokratinės valstybės bruožų yra teisėjų ir teismų nepriklausomumo principas.

(Konstitucinio Teismo 1995 m. gruodžio 6 d. nutarimas)

[...] teisėjo ir teismų nepriklausomumo garantijos yra būtinos pirmiausia dėl to, kad būtų užtikrintos žmogaus teisės ir laisvės.

(Konstitucinio Teismo 1995 m. gruodžio 6 d. nutarimas)

[...] Konstitucijos 109 straipsnio nustatyta: "Teisėjas ir teismai, vykdydami teisingumą, yra nepriklausomi. Teisėjai, nagrinėdami bylas, klauso tik įstatymo." [...] nepriklausomumas yra ne privilegija, o viena svarbiausių teisėjo ir teismo pareigų, išplaukianti iš Konstitucijos garantuotos žmogaus teisės turėti bešališką ginčo arbitražą.

Būti nepriklausomam teisėją įpareigoja ir priesaika, kuri priimama prieš pradėdant eiti jam savo pareigas. Teisėjas prisiekia "būti ištikimas Lietuvos Respublikai, vykdyti teisingumą tik pagal įstatymus, ginti žmogaus teises, laisves ir teisėtus interesus, visada būti sąžiningas, humaniškas ir savo elgesiu nepakenkti teisėjo vardui".

(Konstitucinio Teismo 1995 m. gruodžio 6 d. nutarimas)

[...] Teisėjo ir teismo nepriklausomumo vykdant teisingumą garantijų turinį pirmiausia lemia jų nepriklausomumas: a) nuo byloje dalyvaujančių šalių bet kokio kišimosi, b) nuo valstybės valdžios, valdymo, taip pat visuomenės institucijų, korporacinių, neteisėtų asmeninių ar kitokių interesų įtakos.

(Konstitucinio Teismo 1995 m. gruodžio 6 d. nutarimas)

[...] Teisėjas pagal jo atliekamas pareigas negali būti priskirtas prie valstybės valdininkų. Iš jo negali būti reikalaujama dalyvauti vykdant kokią nors politikos kryptį.

(Konstitucinio Teismo 1995 m. gruodžio 6 d. nutarimas)

[...] teisėjų nepriklausomumo garantijas galima sąlyginai suskirstyti į tris grupes: a) teisėjo įgaliojimų trukmės neliečiamumo, b) teisėjo asmens neliečiamumo, c) teisėjo socialinio (materialinio) pobūdžio garantijas.

a) Teisėjui, kuris sąžiningai atlieka savo pareigas, yra garantuota, kad jis nebus atleistas iš pareigų kitais negu jame nustatytais pagrindais (kol nesibaigs įgaliojimų laikas arba jis nesulauks įstatyme numatyto pensinio amžiaus, dėl sveikatos būklės ir kt.). Įgaliojimų trukmės neliečiamumo garantija yra svarbi tuo, jog teisėjas, kad ir kokios politinės jėgos būtų valdžioje, išlieka nepriklausomas, jis neverčiamas taikytis prie galimos politinių jėgų kaitos. Kita vertus, Konstitucijos 115 straipsnyje teisėjui atleisti iš pareigų yra nustatyti du specifiniai pagrindai: kai savo poelgiu pažemino teisėjo vardą, taip pat kai įsiteisėjo jį apkaltinęs teismo nuosprendis. Tai reiškia, kad teisėjams yra keliami labai dideli profesinio ir etinio pobūdžio reikalavimai. Teisėjo elgesys tiek darbe, tiek po darbo neturi kelti jokių abejonių dėl jo nepriklausomumo.

b) Konstitucijos 114 straipsnio antroje dalyje nustatyta, kad teisėjas negali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn, suimtas, negali būti kitaip suvaržyta jo laisvė be Seimo, o tarp Seimo sesijų - be Respublikos Prezidento sutikimo. Konstitucijos 116 straipsnyje numatyta, kad Aukščiausiojo Teismo pirmininką ir teisėjus, taip pat Apeliacinio teismo pirmininką ir teisėjus už šiurkštų Konstitucijos pažeidimą arba priesaikos sulaužymą, taip pat paaiškėjus, jog padarytas nusikaltimas, Seimas gali pašalinti iš pareigų apkaltos proceso tvarka. [...] teisėjo neliečiamumo garantija reiškia ir jo asmens apsaugą nuo bandymų daryti jam išorinį poveikį. Konstitucijos 114 straipsnyje yra įtvirtinta, baudžiamoji atsakomybė už mėginimą kokia nors forma paveikti teisėją norint sukliudyti teisingai išnagrinėti bylą teisme.

c) Būdamas teisinių ginčų arbitras, teisėjas privalo ne tik būti pasirengęs profesiniu atžvilgiu, turėti didelį autoritetą, bet ir būti materialiai nepriklausomas.

(Konstitucinio Teismo 1995 m. gruodžio 6 d. nutarimas)

[...] bet kokie mėginimai mažinti teisėjo atlyginimą ar kitas socialines garantijas arba teismų finansavimo ribojimas yra traktuojami kaip kėsینimasis į teisėjų ir teismų nepriklausomumą. [...] Konstitucijoje nėra nustatyta, kuri institucija - Seimas ar Vyriausybė nustato teisėjų atlyginimus. Tačiau vadovaudamasis bendraisiais teisėjų ir teismų nepriklausomumo konstituciniais principais įstatymų leidėjas įtvirtino normą, kad teisėjų atlyginimus nustato Lietuvos Respublikos įstatymai.

(Konstitucinio Teismo 1995 m. gruodžio 6 d. nutarimas)

[...] teisėjai, vykdydami teisingumą klauso tik įstatymo. [...] valstybinės valdžios ir valdymo institucijų, Seimo narių ir kitų pareigūnų, politinių partijų, politinių ir visuomeninių organizacijų ar piliečių kišimasis į teisėjo ar teismo veiklą draudžiamas ir užtraukia įstatymo nustatytą atsakomybę. Teisėjo procesinis nepriklausomumas yra būtina nešališko ir teisingo bylos išnagrinėjimo sąlyga.

(Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimas)

[...] nustatant teisėjų paskyrimo, paaukštinimo, perkėlimo ar atleidimo iš pareigų tvarką, t. y. reglamentuojant jų profesinės karjeros klausimus, negalima pažeisti teisėjo ir teismų nepriklausomumo principo. [...] Respublikos Prezidentas teikia Seimui Aukščiausiojo Teismo teisėjų kandidatūras, o paskyrus visus Aukščiausiojo Teismo teisėjus, iš jų teikia Seimui skirti Aukščiausiojo Teismo pirmininką; skiria Apeliacinio teismo teisėjus, iš jų - Apeliacinio teismo pirmininką, jeigu jų kandidatūroms pritaria Seimas; skiria ir atleidžia apygardų ir apylinkių teismų teisėjus ir pirmininkus, keičia jų darbo vietas; įstatymo numatytais atvejais teikia Seimui atleisti teisėjus. [...] dėl teisėjų paskyrimo, paaukštinimo, perkėlimo ar atleidimo iš pareigų Respublikos Prezidentui pataria speciali įstatymo numatyta teisėjų institucija. [...] tas funkcijas vykdo Teisėjų taryba. [...] Šios institucijos patarimas sukelia teisinius padarinius: jei nėra šios institucijos patarimo, Respublikos Prezidentas negali priimti sprendimo dėl teisėjo paskyrimo, paaukštinimo, perkėlimo ar atleidimo iš pareigų. [...] speciali teisėjų institucija ne tik padeda Respublikos Prezidentui formuoti teismus, bet ir yra atsvara Respublikos Prezidentui, kaip vykdomosios valdžios subjektui, formuojant teisėjų korpusą. [...] speciali teisėjų institucija interpretuotina kaip svarbus Teismo – savarankiškos valstybės valdžios – savivaldos elementas.

(Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimas)

[...] teisėjo ir teismų nepriklausomumo principas apima ir teismų organizacinį savarankiškumą. Jokia vykdomosios valdžios institucija ar pareigūnas negali kištis į teismo funkcijų vykdymą ar organizuoti teismų vidaus darbo. Teismų veikla nėra ir negali būti kokiais nors ministerijai priskirta valdymo sritis. [...] normos, nustatančios teisingumo ministro teisę skirti ir atleisti iš pareigų atitinkamų teismų teisėjus, teismų pirmininkų pavaduotojus ir skyrių pirmininkus, prieštarauja Konstitucijai, nes sudaromos prielaidos vykdomosios valdžios pareigūnui įsiterpti į teismų pareigūnų skyrimą ir kartu - į teismų veiklą. *(Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimas)*

[...] teisėjams keliami ypatingi profesiniai ir etiniai reikalavimai. [...] Teisėjo elgesys, susijęs su tiesioginiu pareigų atlikimu, taip pat jo veikla, nesusijusi su jo pareigomis, neturi kelti jokių abejonių dėl jo nepriklausomumo ir nešališkumo. Tokie reikalavimai teisėjui yra būtini, nes jie padeda užtikrinti žmogaus teisę į teisminę gynybą.

(Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimas)

[...] teisėjas gali vykdyti teisingumą tik būdamas nepriklausomas nuo byloje dalyvaujančių šalių, valstybinės valdžios institucijų, pareigūnų, politinių ir visuomeninių susivienijimų, fizinių ir juridinių asmenų. [...] „Valstybinės valdžios ir valdymo institucijų, Seimo narių ir kitų

pareigūnų, politinių partijų, politinių ir visuomeninių organizacijų ar piliečių kišimasis į teisėjo ar teismo veiklą draudžiamas ir užtraukia įstatymo numatytą atsakomybę." (Konstitucinio Teismo 2001 m. liepos 12 d. nutarimas)

[...] nepriklausomumas yra ne privilegija, o viena svarbiausių teisėjo ir teismo pareigų, kylanti iš Konstitucijoje garantuotos asmens teisės turėti nepriklausomą ir nešališką ginčo arbitrą.

(Konstitucinio Teismo 2001 m. liepos 12 d. nutarimas)

[...] Teisėjo nepriklausomumas yra užtikrinamas nustatant teisėjo įgaliojimų trukmės neliečiamumo, teisėjo asmens neliečiamumo, teisėjo socialinio (materialinio) pobūdžio garantijas, įtvirtinant teisminės valdžios, kaip visavertės, savivaldą, finansinį ir materialinį techninį aprūpinimą. [...] Šios garantijos yra tarpusavyje glaudžiai susijusios, todėl visuotinai pripažįstama, jog pažeidus kurią nors iš teisėjo ir teismų nepriklausomumo garantijų gali būti pakenkta teisingumo įgyvendinimui, kiltų pavojus, kad nebus užtikrinamos žmogaus teisės ir laisvės.

(Konstitucinio Teismo 2001 m. liepos 12 d. nutarimas)

[...] teisėjo ir teismų nepriklausomumo garantijų sistema nesudaro jokių prielaidų, kuriomis prisidengdamas teisėjas galėtų vengti tinkamai atlikti savo pareigas, aplaidžiai nagrinėtų bylas, neetiškai elgtųsi su byloje dalyvaujančiais asmenimis, pažeistų žmogaus teises ir orumą. Teisėjai turi saugoti savo profesijos garbę ir prestižą. Todėl teisminės valdžios savireguliacijos ir savivaldos sistema privalo užtikrinti, kad teisėjai deramai atliks savo pareigas, kad kiekvienas neteisėtas ar neetiškas teisėjo poelgis bus deramai įvertintas.[...] bet kokie mėginimai mažinti teisėjo atlyginimą ar kitas socialines garantijas arba teismų finansavimo ribojimas yra traktuojamas kaip kėsinimasis į teisėjo ir teismų nepriklausomumo principo socialinio (materialinio) pobūdžio garantijas.

(Konstitucinio Teismo 2001 m. liepos 12 d. nutarimas)

[...] Teisėjas negali užimti jokių kitų renkamų ar skiriamų pareigų, dirbti verslo, komercijos ar kitokiose privačiose įstaigose ar įmonėse. [...] Teisėjas gali gauti tik teisėjo atlyginimą, mokamą iš valstybės biudžeto. Jokio kito atlyginimo, išskyrus užmokestį už pedagoginę ar kūrybinę veiklą, jis negali gauti.

(Konstitucinio Teismo 2001 m. liepos 12 d. nutarimas)

[...] Nustatytu draudimu siekiama užtikrinti teisėjų nepriklausomumą ir nešališkumą - būtinas teisingumo įgyvendinimo sąlygas. Kartu pažymėtina, kad teisėjų pareigų nesuderinamumas su kitomis pareigomis ar darbu suponuoja ir valstybės pareigą nustatyti teisėjo orumą bei profesinį statusą atitinkantį atlyginimą ir socialines garantijas.

(Konstitucinio Teismo 2001 m. liepos 12 d. nutarimas)

[...] Teisėjo darbo teisme metu draudžiama mažinti teisėjo darbo užmokestį, išskyrus šio Įstatymo numatytus atvejus, ar kitas socialines garantijas.

(Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas)

[...] Teisėjo socialinio (materialinio) pobūdžio garantijų apsauga yra viena iš konstitucinio teisėjų ir teismų nepriklausomumo principo užtikrinimo garantijų. Todėl bet kokie mėginimai mažinti teisėjo atlyginimą ar kitas socialines garantijas arba teismų finansavimo ribojimas traktuotini kaip kėsinimasis į teisėjų ir teismų nepriklausomumą.

(Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas)

[...] Konstitucijoje įtvirtintas teisėjo ir teismų nepriklausomumas nesudaro jokių prielaidų teisėjui vengti tinkamai atlikti savo pareigas, o teismams - teisingumą vykdyti taip, kaip reikalauja Konstitucija.

(Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimas)

[...] negalimumas Respublikos Prezidentui atleisti teisėją iš pareigų [...] be Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje nurodytos specialios įstatymo numatytos teisėjų institucijos patarimo yra labai svarbi teisėjo ir teismų nepriklausomumo garantija, viena iš priemonių, padedančių [...] teisėjams apsisaugoti nuo valstybinės valdžios ir valdymo institucijų, Seimo narių ir kitų pareigūnų, politinių partijų, politinių ir visuomeninių organizacijų, kitų asmenų kišimosi į teisėjo ar teismo veiklą, kuri *expressis verbis* draudžia (ir už kuri numatyti atsakomybę įstatymų leidėją įpareigoja) Konstitucijos 114 straipsnio 1 dalis.

(Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimas)

[...] Konstitucijoje įtvirtintas teisėjo nepriklausomumo principas suponuoja tik tokį teisėjų įgaliojimų trukmės įstatyminių reguliavimą, kad skiriant teisėją jam būtų žinoma, kokia yra jo įgaliojimų trukmė (iki įstatyme nustatyto laiko arba kol sulauks įstatyme nustatyto pensinio amžiaus). Taigi teisėjo įgaliojimų trukmė negali priklausyti nuo jį paskyrusių valstybės valdžios institucijų būsimų sprendimų, grindžiamų laisva nuožiūra.

(Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimas)

[...] teisėjo ir teismų nepriklausomumas yra ne savitikslis dalykas, bet būtina žmogaus teisių ir laisvių apsaugos sąlyga; tai ne privilegija, o viena svarbiausių teisėjo ir teismų pareigų, kylanti iš Konstitucijoje garantuotos kiekvieno asmens, manančio, kad jo teisės ar laisvės yra pažeidžiamos, teisės turėti nešališką ginčo arbitražą, kuris pagal Konstituciją ir įstatymus iš esmės išspręstų kilusį teisinį ginčą.

(Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 27 d. nutarimas)

[...] Teisėjo ir teismų nepriklausomumas, taip pat jų nešališkumas yra užtikrinama Konstitucijoje ir įstatymuose įtvirtinant teismų sistemos nepriklausomumą nuo įstatymų leidžiamosios ir vykdomosios valdžios (institucinis nepriklausomumas), įtvirtinant teisėjų procesinį nepriklausomumą, teismų organizacinį savarankiškumą ir savivaldą, teisėjų statusą, teisėjų asmens neliečiamybę, imunitetus, teisėjų įgaliojimų trukmės neliečiamumą, teisėjų socialines (materialines) garantijas, taip pat nustatant draudimą valstybinės valdžios ir valdymo institucijoms, Seimo nariams ir kitiems pareigūnams, politinėms partijoms, politinėms ir visuomeninėms organizacijoms, piliečiams kištis į teisėjo ar teismo veiklą. Teisėjo ir teismų nepriklausomumas, jų nešališkumas yra užtikrinama ir kitomis Konstitucijoje bei įstatymuose nustatytomis garantijomis.

(Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 27 d. nutarimas)

[...] Vienas iš svarbių Konstitucijoje įtvirtinto teisėjo nepriklausomumo aspektų yra tai, kad visi teisėjai vykdydami teisingumą turi vienodą teisinį statusą tuo atžvilgiu, kad negali būti nustatomos nevienodos teisėjo nepriklausomumo vykdam teisingumą (sprendžiant bylas) savarankiškumo garantijos. Joks teisėjas vykdydamas teisingumą nėra ir negali būti pavaldus jokiam kitam teisėjui ar kurio nors teismo (*inter alia* teismo, kuriame dirba, taip pat aukštesnės grandies ar instancijos teismo) pirmininkui. Spręsdamas bylas ir priimdamas sprendimus, teisėjas vadovaujasi tik Konstitucija, įstatymais ir teise. Nagrinėjantis bylą teisėjas turi būti neutralus, jis negali būti šališkas.

(Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 27 d. nutarimas)

[...] teisėjas, kuriam tenka pareiga nagrinėti visuomenėje kylančius konfliktus, taip pat ir asmens konfliktus su valstybe, turi būti ne tik aukštos profesinės kvalifikacijos bei nepriekaištingos

reputacijos, bet ir materialiai nepriklausomas, saugus dėl savo ateities. Teisėjo atlyginimo ir kitų socialinių (materialinių) garantijų konstitucinės apsaugos imperatyvas kyla iš Konstitucijoje (inter alia jos 109 straipsnyje) įtvirtinto teisėjo ir teismų nepriklausomumo principo, kuriuo siekiama teisingumą vykdančius teisėjus apsaugoti tiek nuo įstatymų leidžiamosios ir vykdomosios valdžių poveikio, tiek nuo kitų valdžios įstaigų ir pareigūnų, politinių ir visuomeninių organizacijų, komercinių ūkinių struktūrų, kitų juridinių ir fizinių asmenų įtakos.

(Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 22 d. nutarimas)

[...] įstatymų leidėjas turi nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kuris užtikrintų teisėjo ir teismų nepriklausomumą, *inter alia* teisėjo socialines (materialines) garantijas ne tik teisėjui einant pareigas, bet ir nutrūkus jo įgaliojimams. [...] pabrėžtina, kad teisėjo socialinės (materialinės) garantijos nutrūkus jo įgaliojimams turi būti realios, o ne vien nominalios.

(Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 22 d. nutarimas)

[...] Taigi iš Konstitucijos kyla įpareigojimas įstatymų leidėjui nustatyti tokią teisėjo patraukimo administracinę atsakomybę tvarką, kuri galėtų maksimaliai apsaugoti teisėją nuo nepagrįsto patraukimo administracinę atsakomybę. Kartu pažymėtina, jog, užtikrinant teisėjo nepriklausomumą vykdamas teisingumą, turi būti paisoma to, kad teisėjai pagal Konstituciją neturi imuniteto nuo administracinės atsakomybės (išskyrus tuos atvejus, kai administracinė atsakomybė yra susijusi su teisėjo laisvės suvaržymu). Įgyvendinant Konstitucijos 114 straipsnio 1 ir 2 dalių nuostatas turi būti rasta teisinga pusiausvyra.

(Konstitucinio Teismo 2007 m. gruodžio 17 d. nutarimas)

[...] Seimo narių ir kitų pareigūnų, politinių partijų, politinių ir visuomeninių organizacijų ar piliečių kišimasis į teisėjo ar teismo veiklą draudžiamas ir užtraukia įstatymo numatytą atsakomybę. Akivaizdu, kad nepagrįstas mėginimas patraukti teisėją administracinę atsakomybę tam tikromis aplinkybėmis iš tikrųjų gali reikšti, jog į jo veiklą yra kėsinamasi mėginant padaryti poveikį teisėjo sprendimams arba keršijant už jau priimtus sprendimus.

(Konstitucinio Teismo 2007 m. gruodžio 17 d. nutarimas)

[...] nuostata, jog teisėjas negali atsakyti administracine tvarka, prieštarauja Konstitucijos 114 straipsnio 2 daliai.

(Konstitucinio Teismo 2007 m. gruodžio 17 d. nutarimas)

[...] Konstituciją atitiktų (taip pat ir *de lege ferenda* požiūriu) taisyklė, kad, norint patraukti teisėją administracinę atsakomybę, turėtų būti gautas tam tikros teisminės valdžios institucijos (atitinkamo teismo, aukštesnio atitinkamos teismų sistemos teismo) arba teisminės valdžios savivaldos institucijos (Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje numatytos specialios įstatymu numatytos teisėjų institucijos, kitos teisminės valdžios savivaldos institucijos) sutikimas (leidimas). Pabrėžtina, kad tokio sutikimo (leidimo) paskirtis – ne sudaryti prielaidą administracinę teisės pažeidimą padariusiam teisėjui išvengti administracinės atsakomybės, bet užtikrinti, kad nebūtų daromas toks poveikis jo veiklai, kurį draudžia Konstitucija.

(Konstitucinio Teismo 2007 m. gruodžio 17 d. nutarimas)

[...] Teisėjo – kaip ir Seimo nario ir Vyriausybės nario, kurie taip pat yra pareigūnai, įgyvendinantys funkcijas vykdamas valstybės valdžią, – imunitetas nuo administracinės atsakomybės Konstitucijoje nėra nustatytas, išskyrus atvejus, kai administracinė atsakomybė yra susijusi su teisėjo laisvės suvaržymu;

(Konstitucinio Teismo 2007 m. gruodžio 17 d. nutarimas)

[...] Seimo narių ir kitų pareigūnų, politinių partijų, politinių ir visuomeninių organizacijų ar

piliečių kišimasis į teisėjo ar teismo veiklą draudžiamas ir užtraukia įstatymo numatytą atsakomybę. Akivaizdu, kad nepagrįstas mėginimas patraukti teisėją administracinę atsakomybę tam tikromis aplinkybėmis iš tikrųjų gali reikšti, jog į jo veiklą yra kėsiamasi mėginant padaryti poveikį teisėjo sprendimams arba keršijant už jau priimtus sprendimus.

(Konstitucinio Teismo 2007 m. gruodžio 17 d. nutarimas)

[...] Teisėjo - kaip ir Seimo nario ir Vyriausybės nario, kurie taip pat yra pareigūnai, įgyvendinantys funkcijas vykdant valstybės valdžią, - imunitetas nuo administracinės atsakomybės Konstitucijoje nėra nustatytas, išskyrus atvejus, kai administracinė atsakomybė yra susijusi su teisėjo laisvės suvaržymu.

(Konstitucinio Teismo 2007 m. gruodžio 17 d. nutarimas)

[...] Konstitucijoje įtvirtintas teisėjo nepriklausomumo principas suponuoja tik tokį teisėjų įgaliojimų trukmės įstatyminių reguliavimą, kad skiriant teisėją jam būtų žinoma, kokia yra jo įgaliojimų trukmė (iki įstatyme nustatyto laiko arba kol sulauks įstatyme nustatyto pensinio amžiaus), be to, teisėjo įgaliojimų trukmė negali priklausyti nuo jį paskyrusių valstybės valdžios institucijų būsimų sprendimų, grindžiamų laisva nuožiūra.

(Konstitucinio Teismo 2007 m. gruodžio 20 d. nutarimas)